

बीउआलु आत्मनिर्भर कार्यक्रम संचालन कार्यविधि, २०६८

१. पृष्ठभूमि

नेपालमा आलुवाली खाद्य सुरक्षाको हिसाबले निकै महत्वपूर्ण वालीको रूपमा रहेको छ। उच्च तथा दुर्गम क्षेत्रमा आलुलाई खाद्यवालीकै रूपमा लिइने गरिन्छ भने मध्यपहाड तथा तराईका जिल्लाहरूमा तरकारीको रूपमा प्रयोग गर्ने गरिन्छ। नेपालमा आलुवाली क्षेत्रफलको हिसाबमा पाचौं स्थानमा (१८५३४२ हे.), उत्पादनको हिसाबले चौथो स्थानमा (२५१७६९६ मेटन) तथा उत्पादकत्वको हिसाबले प्रथम स्थानमा (१३.५८ मेटन/हे.) रहेको छ। हाल प्रति व्यक्ति आलुको खपत ६५ के जी प्रति वर्ष रहेको छ। साथै आलुवालीको बीउ प्रयोगदर अनौपचारिक तरिकाबाट १८देखि २० प्रतिशत (क्षेत्रफलको आधारमा) रहेको छ। हालैका वर्षहरूमा आलु व्यवसायिकरण भएको तथा आम्दानीका दृष्टिकोणबाट उपयुक्त व्यवसायको रूपमा कृषकबाट लिएको पाइन्छ।

हाल राष्ट्रिय आलु वाली विकास कार्यक्रमले बीउ आलु उत्पादन, समुह सुदृढिकरण, प्रविधि तथा श्रोत बीउ आलु वितरणमा समन्वयको कार्य गर्ने गरेको छ। खुमलटार स्थित नार्क (राष्ट्रिय आलु वाली अनुसन्धान कार्यक्रम) को टिस्युकल्चर प्रयोगशालाबाट भाइरसमुक्त पूर्वमुल बीउ - PBS उत्पादन भई बिक्री वितरण हुने गर्दछ। वार्षिक उत्पादन लक्ष्य (खुद उत्पादन करीब ७२००० दाना) को अनुपातमा माग ४लाख दाना भन्दा बढी हुने गरेको, पीवीएसबाट बीउ उत्पादन प्रतिफल दर न्यून भएको, बीउ प्रमाणिकरणको अभावमा बीउको श्रोत तथा स्तर यकिन हुन नसकेको स्थिति छ। यसबाट एकातिर कृषकहरूले गुणस्तरिय बीउ समयमा प्राप्त गर्न नसक्ने एवं अर्कोतिर आलुको सिजनमा गुणस्तर यकिन नभएको बीउ संग बीउ उत्पादकले उत्पादन गरेको गुणस्तरयुक्त बीउले प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्ने स्थिति छ। नेपालमा विगतमा दुई सिजन आलु लगाउने अवस्था रहेकोमा हाल चार सिजनसम्म आलु उत्पादन हुने गरेको, खायन आलुमा करीब करीब आत्मनिर्भर रहेको, तर निजि क्षेत्रमा स्थापित भएका आलुमा आधारित प्रशोधन उद्योगले आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थ भारतबाट आयात गर्ने स्थिति रहेको छ।

२. उद्देश्य

बीउआलु आत्मनिर्भर कार्यक्रम संचालन गरि हाल कृषकहरूले प्रयोग गरिरहेको निम्न गुणस्तरको बीउलाई क्रमशः गुणस्तरीय बीउआलुले प्रतिस्थापनबाट आलुको उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गरि खाद्यसुरक्षामा टेवा पुऱ्याउने।

३. औचित्य

प्रस्तुत आयोजना बीउ आलु उत्पादन गरी गुणस्तरिय बीउ आलु उपलब्धतामा सुधार गर्ने, बीउ आलुमा प्रमाणिकरण पद्धति लागु गर्ने, कृषक समुह तथा निजी क्षेत्रको सुदृढिकरणबाट बीउ आलु उत्पादन व्यवस्थापन गर्ने तथा प्रशोधन जन्य उद्योगलाई आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थ (ताजा आलु) को उत्पादन नेपाल भित्रै गर्ने उद्देश्यले आयोजना प्रस्ताव गरिएको छ। यस कार्यक्रमबाट आगामी ५ वर्ष भित्र नेपाललाई बीउ आलुमा आत्मनिर्भर बनाईनुका साथै हालको प्रशोधन जन्य आलुको शतप्रतिशत आयात (१५००मेटन) लाई पुर्ण प्रतिस्थापन गरिनेछ।

४. आयोजना क्षेत्र

यस कार्यक्रम हिउदे तथा बसन्ते आलुखेती गरिने जिल्लाहरू र गर्मियाम तथा वर्षे आलुखेती गरिने निम्न लिखित जम्मा १६ जिल्लाहरूमा संचालन गरिने छ। हिउदे तथा बसन्ते आलुखेती गरिने जिल्लाहरूमा कैलाली, बर्दिया, दांग, रुपन्देही, चितवन, नुवाकोट, काभ्रे, मोरंग तथा भापा रहेका छन् भने गर्मियाम तथा वर्षे आलुखेती गरिने जिल्लाहरूमा डडेल्धुरा, दार्चुला, रोल्पा, पर्वत, म्याग्दी, दोलखा तथा मकवानपुर समावेश गरिएका छन्। आगामी आ.व. देखी क्रमशः अन्य जिल्लाहरूमा विस्तार गर्दै लगिनेछ।

५. क्षेत्र छनौटका आधारहरू

यो परियोजनाले संस्थागत रूपमा बीउआलु उत्पादन गर्ने बीउआलु उत्पादक संस्था/समुहलाई सुदृढिकरण गरि गुणस्तरीय बीउआलु उत्पादन गरि प्रमाणिकरण व्यवस्था स्थापना गर्ने भएकोले विगत २/३ दशक देखि स्थापना भएका समुह/संस्था भएका तथा भौगोलिक हिसाबले खाद्यसुरक्षामा टेवा दिन सकिने हिसाबले जिल्लाहरूलाई प्राथमिकता दिई क्षेत्र छनौट गरिएको छ। यस अतिरिक्त जिल्ला कृषि विकास कार्यालय मार्फत स्थापना भएका बीउआलु उत्पादन तर्फ उन्मुख भएका समुह/संस्थाहरू रहेका जिल्ला पनि छनौट गरिएको छ।

६. संचालन हुने मुख्य कार्यक्रमहरू तथा जिम्मेवारी

क्र.सं.	कार्यक्रम	संचालन कार्य-विधि	जिम्मेवार निकाय
१	कार्यक्रम तयारी व्यवस्था	१.१. बीउआलु उत्पादन क्षेत्रीय गोष्ठि : तीनवटा क्षेत्रमा ६/६वटा जिल्लाका सरोकारवाला सहभागीहरूको गोष्ठि संचालन गरिने छ, जसमा बीउआलु उत्पादन तथा प्रमाणिकरणको कार्यक्रम संचालनमा हरेक निकायको जिम्मेवारीको बाडफाँड हुनुको साथै कार्यतालिका निर्माण हुनेछ । १.२. बीउआलु निरिक्षकका लागि पाठ्यक्रम विकास गोष्ठि : बीउआलु उत्पादन, प्रमाणिकरण, अनुसन्धान तथा विकासका संबन्धित विज्ञहरूको संलग्नतामा ३ दिने गोष्ठि संचालन गरि बीउआलु निरिक्षकको तालिमको लागि आवश्यक पर्ने पाठ्यक्रमको विकास गरिने छ ।	रा.आ.वा.वि.का.
२	कृषक समूह छनौट	२.१ कृषक समूह छनौट गर्दा विगतमा राष्ट्रिय आलुवाली विकास कार्यक्रमले गठन गरि जि.कृ.वि.का.ले संचालन गर्दै आएका तथा पछि जि.कृ.वि.का.हरूले गठन एवं परिचालन गरेका सक्रिय समूह छनौट गरिनेछ । बीउआलु उत्पादन कार्यलाई व्यवसायिकरूपमा अंगालेका समूह नै यो कार्यक्रममा सामेल हुने छन् । तसर्थ १६ जिल्लाका जम्मा ३२ वटा समूह पहिलो बर्ष कार्यक्रममा सहभागी हुनेछन् । विगतमा समूह नभएका तर व्यवसायिक बीउ आलु उत्पादनमा संलग्न वा सम्भाव्य पकेटमा मात्र नयाँ समूह निर्माण गरी कार्यसन्चालन गरिनेछ । २.२ घुम्ति तालिम : पुराना व्यवसायिक रूपमा बीउआलु उत्पादन गर्न तर्फ उन्मुख भएका समूह तथा नया बीउ उत्पादक समूहमा यस्ता तालिम सन्चालन गरिनेछ ।	जि.कृ.वि.का., कृषि सेवा केन्द्र
३	कृषक समूह सुदृढिकरण	समूह सुदृढिकरण कार्यक्रमअन्तर्गत मुलत देहाएका क्रियाकलाप हुनेछन् । ३.१ हिउदे तथा बसन्ते आलुखेती गरिने ९ जिल्लामा समूह सुदृढीकरणको लागि घुम्ति तालिमद्वारा समूह परिचालन तथा स्थलगत रूपमा बीउआलु उत्पादन र गुणस्तर नियन्त्रण संबन्धि विभिन्न चरणमा प्रविधिसम्बन्धि प्रशिक्षण गरिने छ । जिल्लास्तरको समूह सुदृढिकरण अन्तर्गत समेत समूह/संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि तालिम संचालन हुनेछ । ३.२ बीउ उत्पादन प्रदर्शन : बीउआलुको (विभिन्न पुस्ताको) को उत्पादन प्रदर्शन संचालन गरिने छ । यसरी जम्मा ३२ वटा गुणस्तरीय उ.प्र. कार्यक्रम गरिने छ ।	जि.कृ.वि.का., कृषि सेवा केन्द्र
४	निजी क्षेत्रसंग साभेदारीमा पि.वि.एस.उत्पादन कार्यक्रम	४.१. निजी क्षेत्रमा पीवीएस उत्पादन कार्यक्रममा अनुदान : निजी क्षेत्रमा पि.वि.एस. रिसाईक्लिंग गरि पि.वि.एस. उत्पादन गर्न निजी क्षेत्रमा जालीघर निर्माण गर्न अनुदान प्रदान गरिने छ । जसबाट पहिलो बर्षमा ५०,००० दाना थप पि.वि.एस. उत्पादन हुनेछ, आगामी बर्षहरूमा निरन्तर रूपमा उत्पादन भईरहने छ । ४.२. निजी क्षेत्रमा पीवीएस उत्पादनका लागि पूर्वाधार निर्माणमा अनुदान : पि.वि.एस. उत्पादनमा निजी क्षेत्रलाई सहभागी गराउनको लागि टिस्युकल्चर प्रयोगशाला सुधार/जालीघर गर्न पूर्वाधार निर्माणमा अनुदान प्रदान गरि यसबाट थप १००,००० पि.वि.एस. उत्पादन हुनेछ ।	रा.आ.वा.वि.का. व.आ.वा.वि.अ. आ.वा.वि.अ.
५	जनशक्ति विकास तथा तालिम कार्यक्रम	५.१. बीउ आलु निरिक्षक तालीम : बीउआलु प्रमाणिकरण गरि गुणस्तर नियन्त्रण गर्नको लागि जिल्ला तथा फार्ममा कार्यरत बागवानी विकास अधिकृतहरूलाई तथा निजी क्षेत्रका योग्य व्यक्तिहरूलाई बीउआलु निरिक्षक तालिम प्रदान गरि २५ जना निरिक्षक तयार गरिने छ । यो तालिम १० दिनको हुनेछ । ५.२. प्रा.स। ना.प्रा.स. तालीम : जि.कृ.वि.का., कृषि सेवाकेन्द्र तथा बागवानी फार्मकेन्द्र तर्फका प्रा.स। ना.प्रा.स. हरूलाई बीउआलु उत्पादन तथा गुणस्तर नियन्त्रण विषयक १ हप्ते तालिम २ पटक संचालन गरिने छ । यसबाट ५०	बीउबीजन गुणस्तर नियान्त्रण केन्द्र, रा.आ.वा.वि.का र रा.आ.अ.का. (नार्क)

क्र.सं.	कार्यक्रम	संचालन कार्य-विधि	जिम्मेवार निकाय
		<p>जना प्रा.स.।ना.प्रा.स.हरूले तालिम प्राप्त गर्नेछन ।</p> <p>४.३. विउ आलु उत्पादक कृषक तालीम : १६ जिल्लाका जम्मा ३२ वटा बीउआलु उत्पादक समूहहरूका जम्मा ५० जना कृषकहरूलाई दुई पटक गरि बीउआलु उत्पादन, गुणस्तर नियन्त्रण विषयक १ हप्ते तालिम संचालन गरिने छ ।</p> <p>४.४. बीउआलु उत्पादक कृषक भ्रमण : बीउआलु उत्पादन गर्ने कृषकहरू विच प्रविधि र गतिविधि आदान प्रदान गर्न र अवलोकन गर्नको लागि हरेक समूहका ११ जना समूह अगुवा कृषकहरूलाई सम्मिलित गराई एउटा कृषक भ्रमण गरिने छ ।</p>	
६	प्रविधि प्रकाशन तथा वितरण	<p>६.१. बीउ प्रमाणिकरण प्राविधिक मापदण्ड प्रकाशन : रा.आ.वा.वि.का., रा.आ.वा.अ.का. ले तयार गरी बीउबीजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्र मार्फत राष्ट्रिय बीउबीजन समितिले स्वीकृत गरेको बीउआलु प्रमाणिकरण मापदण्ड ५०० थान प्रकाशन गरि समूह, जि.कृ.वि.का. तथा सरोकारवाला सबैलाई उपलब्ध गराईने छ ।</p> <p>६.२. बीउ आलु निरिक्षकको पाठ्यक्रम तालीम प्रकाशन : गोष्ठीद्वारा तयार गरिएको बीउआलु निरिक्षकको पाठ्यक्रम ५०० थान प्रकाशन गरि संबन्धित सबैलाई उपलब्ध गराइने छ, । यसैमा आधारित भई बीउआलु निरिक्षकको तालिम संचालन हुनेछ ।</p> <p>६.३. रष्टिकस्टोर भण्डार निर्माण प्रविधि पुस्तिका प्रकाशन : प्राविधिकरूपले उपयुक्त हुने पहाडी क्षेत्रहरूमा बीउआलु भण्डारण गर्नको लागि रष्टिक स्टोर गर्ने प्रविधियुक्त पुस्तिका ३०० थान तयार गरि वितरण गरिने छ ।</p>	रा.आ.वा.वि.का.
७	आलुवालीमा वाली संरक्षण तथा प्रविधि वारे सूचनामूलक प्रचार प्रसार ।	७.१ स्वस्थ बीउआलु उत्पादन गर्नको लागि वाली संरक्षण तथा विभिन्न प्रविधिहरू आवश्यकता अनुसार रेडियो/एफ.एम.वाट सूचनामूलक प्रशारण गरिने छ ।	आ. वि. अ.
८	उद्योगमा आधारित आलुवाली विकास कार्यक्रम	<p>८.१. उद्यमी तथा आलु उत्पादक बीच गोष्ठी : आलु प्रशोधनमा संलग्न उद्यमी तथा आलु उत्पादन गर्ने कृषकहरू संलग्न गराई एउटा गोष्ठीको आयोजना गरिने छ । जसमा उद्योगको लागि आवश्यक गुण भएका जातहरू र तिनीहरूको विस्तार, कृषकसमूह मार्फत करारमा आलुउत्पादन तथा बजारीकरणवारे मुख्यरूपमा छलफल तथा कार्ययोजना निर्माण हुनेछ ।</p> <p>८.२. उद्यमी तालिम : आलु प्रशोधन विषयक एउटा तालिमको आयोजना गरिने छ, जसमा विभिन्न जिल्लाका २५ जना उद्यमी सहभागि हुनेछन् । यसमा खाद्य प्रयोगशाला तथा सम्बन्धित विज्ञहरूबाट प्रशिक्षण प्रदान गरिनेछ ।</p> <p>८.३. उद्योगमा आधारित आलुका जातहरूको प्रदर्शन : औद्योगिक जातहरूको विस्तारको लागि यी जातहरूको १० वटा प्रदर्शन संचालन गरिनेछ ।</p>	प्रमुख व./आ.वि.अ.
९	बीउआलु बजार सन्जाल विकास	९.१ बीउआलुको बजार व्यवस्थापनको लागि कृषक, व्यापारी, समन्वयकर्ताहरूलाई सहभागि गराई ५ वटा गोष्ठी संचालन गरि बजार सन्जालको विकास गरिने छ । यसबाट उत्पादित बीउ आलुको संचय तथा बजार व्यवस्थापनमा सहजीकरण हुनेछ ।	रा.आ.वा.वि.का., जि कृ.वि.का.
१०	बीउ प्रमाणिकरण परामर्श सेवा	१०.१ बीउ प्रमाणिकरण कार्यको लागि एक जना अनुभवी तथा दक्ष प्राविधिकबाट बीउ आलु उत्पादन, व्यवस्थापन, प्रमाणिकरण तथा बजार व्यवस्थासम्बन्धि ४ महिनाको सेवा प्राप्त गरीनेछ ।	रा.आ.वा.वि.का.

क्र.सं.	कार्यक्रम	संचालन कार्य-विधि	जिम्मेवार निकाय
११	रष्ट्रिक स्टोर निर्माण	११.१ कार्यक्रम संचालन गरिने ७ वटा पहाडी जिल्लाहरूमा ५ टन र १० टन क्षमताका रष्ट्रिक स्टोर निर्माण गर्न अनुदान प्रदान गरिनेछ । निर्माण कार्य जि.कृ.वि.का.हरूले समुह/संस्था मार्फत गर्नेछन् ।	जि.कृ.वि.का., कृषि सेवा केन्द्र
११	बीउआलु उत्पादन तथा प्रमाणिकरण अनुगमन निरीक्षण	११.१ कार्यक्रमको प्रभावकारीताको लागि केन्द्र, क्षेत्र, तथा जिल्लाबाट सामयिक अनुगमन निरीक्षण गरिनेछ ।	रा.आ.वा.वि.का., क्षे. कृ. नि., सम्बन्धित वागवानी फार्म, जि.कृ.वि.का.

७. आयोजना संचालनमा सम्बन्धित निकायहरूको भूमिका एवं जिम्मेवारी

क्र. सं.	निकायहरू	मुख्य भूमिका	जिम्मेवारी	जिम्मेवार व्यक्ति
१	कृषि विभाग, तरकारी विकास निर्देशनालय तथा राष्ट्रिय आलुवाली विकास कार्यक्रम	ऋणगमन तथा कार्य-निर्देश, प्राविधिक सर-सल्लाह तथा अनुगमन ।	कार्यक्रम तर्जुमा तथा अनुगमन ।	महानिर्देशक / उप-महानिर्देशक, कार्यक्रम निर्देशक/प्रमुख राष्ट्रिय कार्यक्रम
२	नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्, राष्ट्रिय आलुवाली अनुसन्धान कार्यक्रम	श्रोत बीउ उपलब्ध गराउने, आलु खेती सम्बन्धि प्रविधि विकास गर्ने, तालिममा प्रशिक्षक उपलब्ध गराउने ।	आलुखेती पकेट क्षेत्रहरूको प्राविधिक अनुगमन, तालिम प्रदान गर्ने ।	रा.आ.वा.अ. प्रमुख रा.आ.वा.अ.का. संयोजक
३	बीउबीजन उत्पादन तथा गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्र	बीउआलु प्रमाणिकरण निर्देशिका पास गर्ने, न्यूनतम आधार बोर्डबाट अनुमोदन गराउने, निरीक्षकको तालिम कार्यमा सहयोग गर्ने ।	गुणस्तर आधार अनुमोदन गराई निरीक्षक तयार गर्न सहयोग पुर्याउने ।	सदस्य सचिव, नेपाल बीउबीजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्र
४	जिल्ला कृषि विकास कार्यालय	बीउआलु उत्पादक कृषक समूहको बीउआलु उत्पादन कार्यमा प्राविधिक, व्यवस्थापकिय टेवा पुर्याउने तथा स्थलगत कार्यक्रम कार्यान्वयन ।	बीउआलु उत्पादन प्रविधि तथा समूहमा गुणस्तर नियन्त्रणमा सहयोग पुर्याउने ।	प्रमुख, जि.कृ.वि.का.
५	सरकारी वागवानी फार्म/केन्द्र	श्रोतबीउ तथा प्राविधिक सरसल्लाह दिने ।	नतिजा प्रदर्शनको लागि श्रोतबीउ उपलब्ध गराई प्राविधिक सेवा पुर्याउने ।	फार्म प्रमुख
६	क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालय	बीउ आलु आत्मनिर्भर कार्यक्रमको अनुगमन, निरीक्षण गर्ने ।	जिल्लाहरूलाई बीउआलु उत्पादन पकेट क्षेत्रहरूको विवरण राख्न लगाउने ।	क्षेत्रीय निर्देशक
७	निजी क्षेत्र	पी.बी.एस. उत्पादन तथा श्रोत बीउ उत्पादन	सम्झौता बमोजिम श्रोत बीउ उत्पादन, गुणस्तर परिक्षण तथा उत्पादित बीउ सरकारी निकायलाई उपलब्ध	सरोकारवाला

८. कार्यक्रम कार्यान्वयन व्यवस्था

- कार्यक्रमहरू व्यवसायिक पकेट तथा कृषक समूहमा समूहगत प्रणाली (Group Approach) अनुसार संचालन हुनेछन् ।
- कार्यक्रम संचालन गरिने समूह तथा पकेट क्षेत्र विगतमा बीउआलु उत्पादन कार्यक्रम संचालन भएको समूह तथा संस्थाहरूको आधारमा गरिनेछ, भने सम्भाव्यता तथा जिल्लाको मागको आधारमा मात्र नया समूह मार्फत कार्य संचालन गरिनेछ ।

- कार्यक्रम संचालन गरिने प्रत्येक जिल्लाका वागवानी विकास अधिकृत तथा फिल्डका प्रा.स.ना.प्रा.स.हरु तथा कृषकहरुलाई समेत बीउ उत्पादन सम्बन्धि तालीम प्रदान गरिनेछ ।
- बीउआलु आत्मनिर्भर कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि केन्द्रिय स्तरमा तरकारी विकास निर्देशनालयका कार्यक्रम निर्देशकको संयोजकत्वमा कार्यक्रम कार्यान्वयन समिति गठनगरी कार्यक्रम संचालनमा समन्वय तथा अन्तर निकाय बीचको समझदारी र सहयोग जुटाईने छ । यस समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार बस्नेछ । उक्त समितिको गठन यस प्रकार हुनेछ ।

■ कार्यक्रम निर्देशक, तरकारी विकास निर्देशनालय	संयोजक
■ प्रमुख, बीउबीजन गुणस्तर नियन्त्रण केन्द्र	सदस्य
■ संयोजक, राष्ट्रिय आलुवाली अनुसन्धान कार्यक्रम, नार्क	सदस्य
■ प्रमुख, राष्ट्रिय आलुवाली विकास कार्यक्रम	सदस्य-सचिव
- जिल्ला स्तरमा वरिष्ठ कृषि विकास अधिकृतको संयोजकत्वमा जि.कृ.वि.का.का. विषयविशेषज्ञहरु, जिल्लास्थित फार्माकेन्द्रका प्रमुख सम्मिलित टिमले कार्यक्रम संचालनमा सहयोग गर्नेछ जसमा वागवानी विकास अधिकृतले सदस्यसचिवको कार्य गर्नेछन् ।
- यो कार्यक्रम खाद्यसुरक्षामा टेवा पुरयाउने अभिप्रायले केन्द्र स्तरबाट प्राथमिकता तोकीएको हुदा सम्बन्धित जिल्लाहरूसंग समन्वय गरी कार्यक्रम संचालन हुनेछ ।
- श्रोतबीउ आलु उत्पादन (पूर्वमूलबीउआलु समेत) र उत्पादित बीउ आलुको प्रमाणिकरण तथा लेवलिंग कार्य राष्ट्रिय बीउबीजन समितिबाट स्विकृत स्तर र मापदण्डको आधारमा हुनेछ । मापदण्ड स्विकृति पश्चात सम्भौता बमोजिम प्रजनन बीउ निजीक्षेत्रबाट तथा मूलबीउ र प्रमाणित बीउ नियमावलीले तोकिएबमोजिम सम्बन्धित समुह, फार्म, कम्पनी तथा निजी फर्मले गर्नेछन् ।
- बीउबीजन समितिबाट मापदण्ड स्विकृत भए पश्चात फिल्ड स्तरमा बीउ आलु उत्पादन सम्बन्धि प्राविधिक मार्गदर्शन राष्ट्रिय आलुवाली विकास कार्यक्रमले तयार गर्नेछ र सोही बमोजिम कार्यान्वयन हुनेछ ।
- कार्यक्रम अनुगमन निरीक्षण कार्य जिल्ला कृषि विकास कार्यालय, क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालय, सम्बन्धित क्षेत्रका फार्म/केन्द्रबाट र राष्ट्रिय आलुवाली विकास कार्यक्रमबाट हुनेछ ।

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्था

- जिल्ला कृषि विकास कार्यालयहरु, फार्म/केन्द्रहरु र राष्ट्रिय आलुवाली विकास कार्यक्रमले आफूसंग सम्बन्धित कार्यक्रम संचालन क्षेत्रहरुमा आवश्यकता अनुसार अनुगमन निरीक्षण कार्यगरी कार्यक्रमको अवस्था बारे प्रतिवेदन पेश गर्ने छन् ।
- क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालयहरुले आफूसंग सम्बन्धित कार्यक्रम संचालन हुने जिल्लाहरुको अनुगमन निरीक्षण गर्ने छन् ।
- केन्द्र देखि सेवा केन्द्र सम्मका सम्बन्धित निकायहरुबाट आवश्यकता अनुसार संयुक्त अनुगमन निरीक्षण गरिने व्यवस्था मिलाईने छ ।

११. रिपोर्टिङ्ग व्यवस्था

संचालित कार्यक्रमको प्रगति प्रतिवेदन मासिक रूपमा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयहरुले क्षेत्रीय कृषि निर्देशनालय र रा.आ.वा.वि.का.लाई पठाउने छन् । यसरी प्राप्त प्रगति प्रतिवेदनहरुलाई तरकारी विकास निर्देशनालयले एकमुष्ट कम्पाइलगरि विश्लेषणात्मक प्रतिक्रिया सहित कृषि विभागमा पठाउने छ ।

१२. जोखिम तथा अनिश्चितता

रष्टिक स्टोर निर्माण

क) प्राविधिक पक्ष

मधुरो प्रकाश तथा हावाको संचारको समुचित प्रबन्ध गरि बीउआलु भण्डारण गर्नका लागि समुद्री सतहबाट करिब २००० मीटर भन्दा बढी उचाई रहेका पहाडी क्षेत्रमा बनाईने आलु भण्डार घरलाई रष्टिक स्टोर भनिन्छ । तर उत्तर तर्फ मोहडा भएका राम्ररी हावा चल्ने स्थानहरूमा समुद्री सतहबाट १५०० मीटर उचाई भएका स्थानहरूमा पनि यस्तो भण्डार घर बनाई राम्ररी बीउआलु भण्डारण गर्न सकिन्छ । माथी उल्लेखित उपयुक्त पहाडी क्षेत्रहरूमा रष्टिक स्टोर निर्माण कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

उद्देश्य

बीउआलु उत्पादन गरिने स्थानहरूमा बीउआलु सुरक्षित भण्डारण गर्ने ।

कार्यविधि

- बीउआलु उत्पादन समुह गठन भई गुणस्तरीय बीउआलु उत्पादन कार्य थालनी भएका स्थानहरूमा यो कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने छ । अनुदान प्राप्त गर्न कृषकले आफ्नो तर्फबाट गर्नुपर्ने कार्य सम्पन्न गर्नुपर्नेछ । निर्माण कार्य तथा सो को सन्चालन सम्बन्धि प्रकृया कृषकहरू संग सम्भौता गरी तय गरिनेछ ।
- रष्टिक स्टोर निर्माणका लागि जग्गाको उपयुक्त छनौट गर्नु पर्नेछ तथा जग्गाको व्यवस्थापन कृषक समुहले गर्नुपर्नेछ । निजी वा व्यक्तिगत जग्गामा रष्टिक स्टोर निर्माण गर्दा उक्त स्टोरमा समुहका कृषकहरूले न्यूनतम दश वर्षका लागि श्रोत बीउ आलु भण्डारण गर्न पाउने कुराको यकिन हुनुपर्नेछ ।
- शुष्क हावा चल्ने शुष्क स्थानहरू जस्तै: कर्णाली क्षेत्र तथा त्यस्तै अन्य क्षेत्रहरूमा भण्डार घरको भुईँमा कुलेसाहरू बनाई त्यस्मा पानी भर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ ।
- सिमेन्ट जोडाईले तापक्रम बढ्न मद्धत पुरयाउने भएकोले ईटा वा ढुंगालाई माटोको जोडाईमा गाढो लगाउनु पर्दछ ।
- हावाको संचार (भेण्टिलेशन) को लागि भुईँ सतहमा २/३ स्थानमा १X१ फिटको भेण्टिलेशन भ्यालहरू राखि मुसा वा अन्य कीरा पस्न नसक्ने गरी मसिनो तारको जालीले बन्द गर्नु पर्दछ । यसैगरी स्टोरको भित्ताको माथिल्लो भागमा पनि १ X१ फिटको भेण्टिलेशन भ्यालहरू राखी तारको जालीले बन्द गर्नु पर्दछ ।
- स्टोरको लम्वाई बढी र चौडाई कम हुनु पर्दछ । स्टोरको गाढो संगै संगै आलु राख्ने तख्ता (च्याक) बनाउने र विचमा बाटो राख्नु पर्दछ । तख्ता काठ, वांस वा निगालोको बनाउन सकिन्छ ।
- हरेक तख्ता ९ ईन्च देखि १ फिटको फरकमा राख्नु पर्दछ । हरेक तख्तामा आलुको ३/४ दाना भन्दा उचाई नबढाई आलु राख्नु पर्दछ । तख्ताको चौडाई २ फिट, गहिराई ६ ईन्च र लम्वाई आवश्यकता अनुसार बनाउनु पर्दछ । आलु राख्दा हरेक दानामा मधुरो प्रकाश पुग्नु आवश्यक हुन्छ । ६.५ फिट लामो तख्तामा १०० किलो आलु राख्न सकिन्छ ।
- स्टोर घरको छाना कच्चि (Thatched) हुनु पर्दछ । यदि जस्ताको प्रयोग गरिएमा माथीबाट भुस, खर, छुवाली राख्नु पर्दछ र जस्ता प्रयोग गर्दा छानाबाट हावाको संचार नहुने भएको हुनाले भेन्टिलेशन भ्यालको संख्या बढाउनु पर्दछ ।
- संभव भएसम्म स्टोर रुखमुनी, उत्तर मोहडा, सेपिलो स्थानमा बनाउनु पर्दछ । तर हावाको संचार र घाम पर्ने गरि बनाउन भुल्नु हुदैन ।
- रष्टिक स्टोर निर्माण गर्दा ५ देखि १० मे.टन क्षमता भएको हुनु पर्दछ र सो को लागि लगत स्टिमेट र डिजाईन संलग्न छ ।

भण्डारण व्यवस्थापन

- यो रष्टिक स्टोर गुणस्तरीय बीउआलु उत्पादक समुहमा निर्माण गरिने भएकोले समुहले उत्पादन गरेको मुलबीउ १,२ र ३ पुस्ता मात्र रष्टिक स्टोरमा राख्ने, तत्पश्चातको पुस्ताको बीउआलु (मुलबीउ ४, ५ पुस्ता) कृषकहरुले आफ्नै घरमा उचित व्यवस्थापन गरि भण्डारण गर्ने छन् ।
- रष्टिक स्टोरमा तापक्रम मापनका लागि Maximum / Minimum Thermometer तथा सापेक्षिक आद्रताको लागि Hygrometer राख्ने र समय समयमा रेकर्ड लिने गर्नुपर्दछ ।

लक्षित समुह

बीउआलु उत्पादक समुहहरु

आशातीत प्रतिफल

बीउआलु उत्पादक समुहमा उत्पादित गुणस्तरीय बीउ राम्ररी भण्डारण हुनेछ, जसले गर्दा स्थानीय स्तरमा नै बीउआलु आपूर्ति हुन गई आलुको उत्पादकत्व वृद्धि हुनेछ ।

जिम्मेवार निकाय तथा व्यक्ति

सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयका प्रमुख, वागवानी विकास अधिकृत र अन्तरगतका सेवाकेन्द्र प्रमुख, प्रा.स./ना.प्रा.स.हरु ।

ख) आर्थिक पक्ष

५ (पाच) मे.टन क्षमता लागि,

कार्य सम्पन्न प्रतिवेदनको आधारमा स्थानिय दररेट अनुसार कुल लागतको ५०% वा रु. १,५०,०००/ (एकलाख पचास हजार) सम्म अनुदान दिने ।

१० (दश) मे.टन क्षमताका लागि,

कार्य सम्पन्न प्रतिवेदनको आधारमा स्थानिय दररेट अनुसार कुल लागतको ५०% वा रु. २,७५,०००/ (दुई लाख पचहत्तर हजार) सम्म अनुदान दिने ।

रष्टिक स्टोर निर्माण नर्मसमा परिमार्जन गर्नुपर्ने कारणहरु

- रष्टिक स्टोरको न्युनतम ध्यान दिनुपर्ने कुरा तथा प्राविधिक पक्षहरु कार्यविधिमा संलग्न गर्न जरुरी भएको ।
- १२ वर्ष पहिले स्विकृत भएको नर्मसबाट हालको अवस्थामा निर्माण कार्य गर्नुपर्दा मूल्य वृद्धिका कारण निर्माण खर्च अत्याधिक वृद्धि भएको (अनुमानित ४००देखि ५०० प्रतिशतसम्म वृद्धि भएको) ।
- विगतमा रष्टिक स्टोरको साइज न्युनतम १ मे.टन तोकिएकोमा बीउ आलु उत्पादन तथा प्रयोगलाई प्रभावकारी बनाउन तथा निर्माण गरीसकेपश्चात रष्टिक स्टोरको उपयोगिता वृद्धि गर्न ५ देखि १० मे.टन र सो भन्दा बढी क्षमताको रष्टिक स्टोर निर्माण र सन्चालन गर्न अत्यावश्यक भएको ।
- कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय अन्तर्गत निर्माण एवं साना सिचाई लगायत अन्य निर्माण कार्यक्रममा ५०देखि ८५ प्रतिशतसम्म अनुदानको व्यवस्था रहेको ।
- बीउ आलुबाट प्रत्यक्ष प्रतिफल प्राप्त गर्न ३ देखि ४ वर्ष पर्खनुपर्ने हुंदा अनुदान वृद्धि गराउन आवश्यक ।
- स्थानिय निकाय तथा अन्य संस्थाहरुले साभेदारीमा कार्य गर्दा नेपाल सरकारको स्विकृत मापदण्ड अनुरूप नै कृषक समुहासंस्थालाई अनुदान तथा अन्य सेवा उपलब्ध गराउन आधार प्रदान गर्ने ।
- यस सम्बन्धि कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा सबै तहमा सैद्धान्तिक सहमति भै सम्बन्धित जिल्लाहरुमा कार्यक्रम तथा अख्तियारी समेत उपलब्ध गराईसकिएको । गत वर्ष कृषि इन्जिनियरिंग निर्देशनालयबाट पेश भएकै क्वान्टिटी

इस्टिमेटकै आधारमा जिल्लाको दररेट अनुसार इस्टिमेट गर्दा लागत बढन गएको हो । यस अनुसार पेश भएको लागत इस्टिमेटको आधारमा नर्मस स्विकृत हुदां चालु आ.व.मा सन्चालन हुने स्विकृत कार्यक्रमका लागि नेपाल सरकारको थप व्ययभार पर्ने छैन ।

- कृषि विभाग, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय अन्तर्गतबाट गुणस्तरिय बीउ आलु उत्पादनको उपलब्धतामा सुधार गरी आलु वालीको उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धिबाट खाद्यसुरक्षा सुनिश्चित गर्न प्राथमिकतामा रहेको कार्यक्रम ।

नोट : उपरोक्त अनुसारको डिजाइन (नक्सा) तथा गत वर्षकै क्वान्टिटी इस्टिमेटकै आधारमा चालु आ.व.को जिल्ला दररेट अनुसार रोल्या र पर्वत जिल्लामा निर्माण गर्नुपर्दा लागने लागत इस्टिमेट संलग्न छ ।